

Międzynarodowa konferencja naukowa *Chaos i ład w języku i literaturze czeskiej*, Racibórz – Głubczyce 3–4.09.2015 r.

We wrześniu 2015 roku już po raz ósmy odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa z cyklu „Język i literatura czeska a ...”. To cyklicznie organizowane międzynarodowe forum wymiany myśli naukowej ma już wieloletnią tradycję: odbywa się zawsze co dwa lata od roku 2001. Organizatorami spotkania bohemistów były: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, współorganizatorami zaś Urząd Miejski w Głubczycach oraz Powiatowe Muzeum Ziemi Głubczyckiej. Otwarcie konferencji miało miejsce w zabytkowym gmachu Urzędu Miejskiego w Głubczycach, gdzie uczestników i gości powitał w imieniu władz miasta oraz organizatorów burmistrz miasta Głubczyce Adam Krupa.

Podczas dwudniowych obrad wygłoszono czterdzieści jeden referatów: dwadzieścia osiem językoznawczych oraz trzynaście literaturoznawczych. Prelegenci reprezentowali większość bohemistycznych ośrodków uniwersyteckich w Polsce (Poznań, Wrocław, Kraków, Opole, Toruń, Łódź, Racibórz, Bielsko-Biała) i czołowe ośrodki czeskie (Praga, Brno, Ostrawa, Olomuniec, Hradec Králové, Ústí nad Labem), jak również inne ośrodki zagraniczne (Wiedeń, Moskwa). Referaty tworzyły dwie sekcje – językoznawczą i literaturoznawczą, w ramach których wydzielono kilka bloków tematycznych. W sekcji językoznawczej wyodrębniono grupy referatów

omawiających chaos i ład w gramatyce, w różnych typach tekstów, w leksyce, w grafii języka czeskiego oraz w procesach zapożyczania wyrazów z języków obcych. Natomiast na sekcję literaturoznawczą składały się wystąpienia na temat chaosu i ładu widzianych z zewnątrz, z perspektywy stosunku pojęć chaosu i ładu do historii oraz referaty traktujące chaos i ład jako czynniki organizujące utwór literacki.

W pierwszym dniu na rozpoczęcie obrad oraz na ich zakończenie organizatorzy przewidzieli sekcje plenarne. W pierwszej części wystąpił Rudolf Šrámek z referatem *Soulad a chaos v jazyce a kultuře. Na příkladu kontaktní oblasti v českém a polském Horním Slezsku* oraz Mieczysław Balowski, który w swoim wystąpieniu *Chaos i ład jako czynnik organizujący tekst* odwoływał się do pojęć chaosu i ładu w naukach humanistycznych, zwracając uwagę na to, że chaos tworzy opozycję z porządkiem deterministycznym. Podczas tej części obrad plenarnych został odczytany tekst Svobody Urbánovej *Reflexe bezvýznamnosti a její možnosti zření* (Milan Kundera: »Oslava bezvýznamnosti« – »La fiesta de la insignificancia«), prezentujący ostatnią powieść Milana Kundery.

W sekcji językoznawczej wysłuchano referatów dotyczących systemu współczesnego języka czeskiego. Płaszczyźnie składniowej czeszczyzny mówionej poświęciła swoje wystąpienie Jana Hoffmannová (*Výzkum syntaxe mluvené češtiny: hledání pravidelnosti a struktur ve (zdánlivém?) chaosu*). Autorka zwróciła uwagę na opracowywany od 2015 roku w ÚJČ AV ČR grant *Syntax mluvené češtiny*, dzięki któremu rozpoczęto na szerszą skalę badania mające na celu uchwycenie i próbę opisu regularnych struktur czy określonych prawidłowości występujących w spontanicznych tekstach mówionych. Jiří Zeman w referacie *Syntax mluvené češtiny = chaos?* analizował specyficzne cechy składni języka mówionego na przykładzie autentycznych dialogów. Kolejne wystąpienia w tej sekcji dotyczyły problematyki słowotwórczej. Jitka Holasová (*ČNK jako zdroj pro tvoření slovo tvorných hnízd*) zaprezentowała stan prac nad projektem opracowania gniazd słowotwórczych obejmujących 200–300 wyrazów niemotywowanych, ich derywatów i złożzeń. Patrick Mitter (*Komponenty cizího původu a slovo tvorný systém současné češtiny*) zajął się statusem czeskich złożzeń, które zawierają elementy pochodzenia obcego, a Josef Šimandl (*Přejetá substantiva na -er/-ér: tvary, výslovnost, gramatická informace pro slovník*) przedstawił badania w ramach grantu *Slovník afixů užívanych v češtině* i dokonał analizy nowszej warstwy germanizmów, galicyzmów i anglicyzmów w języku czeskim. Natomiast Ivana Kolářová w referacie zatytułowanym *Zdánlivý soulad a odlišná slovo tvorná motivace málo frekventovaných sloves ve srovnání s běžnými slovo tvornými typy* skupiła swoją uwagę na opisie słowotwórczo motywowanych czasowników utworzonych od podstaw przymiotnikowych.

Równoległe przebiegająca sekcja literaturoznawcza obejmowała wystąpienia dotyczące najnowszych dzieł literatury i krytyki literackiej. Hana Sodeyfi

prześledziła w referacie *Soulad s diktaturou, nebo chaos disentu?*, jak zmieniał się spojrzenie na czeską literaturę w poszczególnych okresach jej rozwoju i do jakiego stopnia miały na to wpływ zewnętrzne uwarunkowania społeczno-polityczne. W kolejnym wystąpieniu pod tytułem *Hledání hodnot a měřítek: chaos či soulad v polistopadové literární kritice?* przedmiotem badań dla autora – Marka Lolloka – były artykuły programowe publikowane w latach 1990–1993, reprezentujące ówczesny dyskurs krytyczno-literacki. Problematyką zaangażowania czeskiej krytyki literackiej po 1989 roku oraz w pierwszej dekadzie XXI w. zajął się Roman Poláček w referacie *Téma angažovanosti v české literární kritice po roku 1989*.

Pierwszy dzień konferencji zakończyły obrady w sekcji plenarnej, w której zostały wygłoszone trzy referaty o tematyce językoznawczej. Marie Krčmová w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Proměny populárněnaučného textu* zaprezentowała przemiany języka i stylu, jakie miały miejsce w czeszczyźnie po 1989 roku, na podstawie popularnonaukowego czasopisma „ABC” przeznaczonego dla młodych czytelników. Natomiast Marie Čechová w referacie *Řád a chaos v myslích uživatelů češtiny* zajęła się świadomością językową użytkowników czeszczyzny, wychodząc od jej nabywania przez młode pokolenie do ukształtowania u dorosłych nosicieli języka czeskiego. Galina Nieszczimienko (*Dětská mluva a verbální vnímání okolního světa*) zaś skupiła swoją uwagę na rozwoju mowy dziecka jako na językowym kodzie, służącym dziecku do nawiązywania kontaktów z otaczającym je światem.

W drugim dniu konferencji uczestnicy mieli możliwość uczestniczenia w czterech sekcjach językoznawczych i dwu literaturoznawczych. Lingwistyczne obrady na temat *Chaos i řád w různých typech textů* otworzyło wystąpienie Petra Nejedlégo, który przedstawił w referacie *Raněnovověká čeština (i její zkoumání) – chaos (nebo soulad?) světa i jazyka?* postulaty, jakie powinno zrealizować współczesne językoznawstwo, badające początki okresu nowożytnego w rozwoju czeszczyzny. Jindřiška Svobodová (*Manipulace a argumentace v politickém diskursu*) skoncentrowała swoją uwagę na charakterystyce języka socjalistycznej propagandy politycznej. Dyskursu publicystycznego dotyczyły dwa referaty. Anna Zura zajęła się językowymi wyznacznikami konfliktu między uczestnikami programów publicystycznych, prezentując referat zatytułowany *Neporozumění jazykové jako příklad chaosu komunikacyjního w vybraných programech publicystických*. Aleksandra Pawlik zaś w wystąpieniu *Teksty informacyjne w českém radiu w době kultury masowej* zastanawiała się nad tym, jak funkcjonuje i czym jest wypełniona „przestrzeń” informacyjna w czeskim przekazie radiowym.

Dalsze obrady przebiegały na temat *Chaos i řád w leksyce*. Alena M. Černá w wystąpieniu *Lexikografický chaos: slovník versus rejstřík* zaprezentowała kompleksowe badania leksykograficzno-leksykologiczne nad łacińsko-czeskim słownikiem

Daniela Adama z Veleslavína. Darina Hradilová przedstawiła dwa poglądy na ekspresywność jednostek leksykalnych w odniesieniu do czeskiego systemu leksykalnego (*Lexikální expresiva – řádné, nebo mimořádné jednotky lexikálního systému*). Natomiast Katarzyna Dembska w referacie (*Nie)zmácona harmonia rodzaju. Nazwy zawodowe kobiet w języku czeskim* zwróciła uwagę na przyczyny braku niektórych żeńskich form nazw zawodowych we współczesnej czeszczyźnie. Na temat rozdźwięku między taksonomią naukową a definicjami słownikowymi nazw roślin i zwierząt w czeszczyźnie mówiła Jana Nová w referacie *Rostliny a živočichové ve slovníku – (ne)soulad mezi pohledem mluvčího češtiny a biologa*. Gražyna Balowska zaś w wystąpieniu *Kategorizace světa rostlin w české frazeologii* zaprezentowała zestaw cech przypisywanych roślinom w czeskich frazeologizmach, będący odzwierciedleniem sposobu porządkowania tego fragmentu rzeczywistości przez człowieka. Magdalena Kroupová (*Vývoj slovní zásoby z oblasti počítačů*) skupiła swoją uwagę na głównych tendencjach panujących w obrębie czeskiego słownictwa z dziedziny komputerowej, np. internacjonalizacja, neologizacja, synonimia. Lubomír Hampel zajął się w swoim referacie *Kladné a záporné národnostní stereotypy Čechů a Poláků ve verbální komunikaci* funkcjonowaniem wzajemnych stereotypów narodowych u Polaków i Czechów.

Zapożyczeniom z języków obcych do współczesnej czeszczyzny poświęcona była kolejna sekcja *Chaos i řád a vlivy obce*. W jej ramach Josef Jodas wygłosił referat *Cizojazyčné vlivy na češtinu v období euorounijní integrace*, w którym zwraca uwagę na postępującą anglicyzację języka czeskiego, szczególnie po 2004 roku, oraz wyraźne zanikanie znajomości języka niemieckiego wśród współczesnych użytkowników czeszczyzny. Następnie Diana Svobodová (*Anglicismy v češtině: analýza adaptačních vzorců*) zaprezentowała sposoby adaptacji angielskich pożyczek w języku czeskim, a Ewa Michalska przedstawiła wpływ języka angielskiego na słownictwo branży turystycznej, głównie hotelarskiej, gastronomii i marketingu po 1989 roku (*Jazyk českých turistických nabídek 25 let po sametové revoluci – novodobý »soulad« nebo »chaos« v jazyce způsobený vlivem angličtiny?*).

W ramach sekcji *Chaos i řád w grafii języka czeskiego* Elžběta Szczępańska zaprezentowała referat zatytułowany *Ceska i polska grafia*, w którym dokonała porównania z perspektywy historycznej rozwoju zasad pisowni polszczyzny i czeszczyzny. Natomiast Dmitrij Timofejev w swoim wystąpieniu *Psaní velkých písmen v rukopisech českých historiografických děl z přelomu 18. a 19. století: Systém, nebo chaos?* zajął się analizą grafii czterech rękopisów: *Paměti Františka Jana Vaváka, Kniha pamětní Floriána Velebila, Kronika Poděbradská, Příběhy Poděbrad* Matěja Minyde’a.

Obrady w sekcjach literaturoznawczych koncentrowały się wokół dwu głównych tematów *Chaos i řád jako czynnik organizující utwór literackí* oraz *Chaos i řád a hi-*

storia. Markéta Kročilová, w referacie *Nové čtení Viléma Závady na počátku 21. století*, dokonała analizy powiązań twórczości poetyckiej Viléma Závady i jego przekładu tekstów biblijnych. Późnej twórczości Bohumila Hrabala dotyczyło wystąpienie Jan Schneidera *Pozdní Hrabal: text jako rozrytá ulice*. Natomiast Igor Fic na przykładzie poetyckiej twórczości Ivana Diviša zobrazował ideę, według której poszukiwanie poezji i sensu sztuki jest poszukiwaniem relacji do Boga (*Chaos a řád jako tvůrčí princip poezie – Ivan Diviš*). Następnie Bohuslav Hoffmann w referacie zatytułowanym *Chaos a řád v žurnalistické tvorbě Ludvíka Vaculíka* przedstawił sposób uporządkowania świata w felietonach tego czeskiego prozaika, dziennikarza i publicysty. Koncepcją alchemistyczną przedstawioną w utworze *Anděl Jáchyma Topola* zajęła się Terezie Foldynová w referacie *Demiurgický svět schizoidního adepta Jateka (Hledání vnitřního řádu v Andělu Jáchyma Topola)*. Kolejny referat, *Soulad v chaosu (Srovnání próz J. Topola a P. Hůlové)*, który wygłosiła Soňa Schneiderová, dotyczył także twórczości Jáchyma Topola, tym razem jednak w ujęciu porównawczym: autorka wykazała podobieństwa jego dzieł do utworów Petry Hůlovéj.

Dalszy tekst, *Powrót do praladu jako odpowiedź na komunistyczny i postkomunistyczny chaos w powieści Kateřiny Tučkové Žitkovské bohyně*, odwoływał się do zagadnienia literatury regionalnej. Autorka, Dorothea Bielec, zaprezentowała w nim sposób konstrukcji – rekonstrukcji świata wartości typowego dla konkretnego regionu. Richard Změlík zaś w swoim wystąpieniu *Mezi formalismem a strukturalismem: K pojetí tematicko-motivických komponentů literárního díla u Viktora Šklovského a Jana Mukařovského* zaprezentował początki i rozwój czeskiej tematyki literackiej w Czechach. Denisa Tkáčiková zajęła się twórczością współczesnych czeskich autorek, Jakuby Katalpy i Kateřiny Tučkovéj, które wracają do tematu wzajemnych relacji Czechów i Niemców podczas drugiej wojny światowej i zaraz po niej (*Žena a historie v prózách současných českých autorek*). Natomiast Justyna Pietrzykowska w referacie zatytułowanym *Motyw historie w twórczości Milana Kundery* zwróciła uwagę, że jest to pisarz, który dokonał rozliczenia z komunizmem wyłącznie na płaszczyźnie emocjonalnej, a historia stanowiła dla niego tło do rozważań na temat gorzkiego losu człowieka.

Międzynarodowa konferencja naukowa *Chaos i ład w języku i literaturze czeskiej* po raz kolejny potwierdziła, że te cykliczne spotkania cieszą się nieustannie niesłabnącym zainteresowaniem ze strony bohemistów polskich i zagranicznych. Stanowią bowiem szerokie forum wymiany myśli naukowej. Są doskonałą okazją do zaprezentowania własnych badań i skonfrontowania ich z badaniami prowadzonymi aktualnie w innych ośrodkach akademickich w kraju i zagranicą.

Grażyna Balowska (Opole)